

Annona Nova IX.

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2018

Szakmai lektorok:

Bandi Szabolcs, Csibi Norbert, Fedeles Tamás, Jóri Anna,
Kárpáti András, Kisantal Tamás, Antonio Domingo Lilón,
Pete Krisztián, Polyák Petra, Szabó Veronika, Takáts József

A kiadvány a *Nemzeti Tehetség Program* támogatásával jött létre
NTP-SZKOLL – 17-0071

Felelős kiadó:
András Csaba

Szerkesztők:
Fenyő Dániel, Rétfalvi P. Zsófia

Olvasószerkesztők:
Endródi Edina, Nagy Tamás,
P. Simon Attila, Várdai Levente

Borítóterv és tördelés:
Kiss Tibor Noé

Nyomdai előkészítés és kivitelezés:
Virágmandula Kft.

ISSN: 2061-4926

© A szerzők, 2018
© A szerkesztők, 2018

Minden jog fenntartva.

Borítófotó:

David Eccher / Flickr / <https://www.flickr.com/photos/davideccher/9589731219>

Tartalomjegyzék

Szatmári Áron: Előszó	7
Árvai Attila: Quine és Sartre a megismerésről	11
Csapó Gyöngyvér: A Sötét Triád és a mentalizáció kapcsolatának vizsgálata	21
Endrődi Edina: Vélekedések az 1765-ös bélyegtörvényről bostoni patrióta újságokban	35
Flach Richárd: Bevezetés a nem-szuicidális önsértés jelenségébe	49
Horváth Klaudia: Szerelmi kényszervarázslat papiruszon és varázsgemmákon	65
Karácsonyi Krisztina: A komplex és az egyszerű esemény jelentésű magyar deverbális főnevek szintaktikai szerkezete	73
Kocsis Árpád: Fecsegések <i>Coetsee és a depresszió</i>	89
Mogyorósi Renátó: Visegrád – a háború és a béke kongresszusa	99
Nagy Tamás: A társas identitás nyelvi megjelenése magyar nyelvű zenei blogok posztjaiban a többes szám első személyű, kijelentő módú igei személyragokat tekintve	113
Ónya Balázs: A nemlétező enigmák nyomában – Altrichter Ferenc Wittgenstein értelmezésének bírálata	127
Radnai Dániel: Realizmus-képzetek a Mikszáth-recepcióban (1887–1945)	139
Simor Kamilla: A komplex struktúra és a plaszticitás problémája <i>A lé meg a Lolában</i>	153
Sipos Balázs: A Pécsi Orvostudományi Egyetem épületfejlesztési koncepciói 1947 és 1959 között	165
Szántó Ákos: A <i>Népszabadság</i> és a <i>New York Times</i> hidegháborús beszámolóinak összehasonlítása a nicaraguai forradalom 1978 és 1979 közötti eseményeinek példáján keresztül	177
Takács Barbara: Varázsgyűrű a sikerért <i>Egy graeco-egyiptomi mágikus rituálé</i> (<i>PGM XII. 270-350</i>)	191
Bozsoki Petra: Laudáció Kiss Andrea Kriszta szövege elé	203
Kiss Andrea Kriszta: Jókai Mór nőábrázolása <i>Milyenek a nők?</i> című novelláskötetében	203
A Kerényi Károly Szakkollégium tagjai a 2016/2017-es és a 2017/2018-as tanévben	216
A Kerényi Károly Szakkollégium mentorai a 2016/2017-es és a 2017/2018-as tanévben	216

Horváth Klaudia vagyok, tavaly végeztem a PTE BTK Ókori nyelvek és kultúrák szakán, múzeumpedagógusként. BA-s szakdolgozatomban a római császárkori varázsgemmákkal foglalkoztam, főként az Aphrodité-ábrázolással. A szakirodalmak mellett varázspapiruszokat használtam fel a dolgozat elkészítéséhez, amelyekben mágikus szerelmi varázslatokról is olvashatunk. A szakunkon tanult latin és ógörög nyelvtudás nagy segítségemre volt ezek fordításában, hasonló témájú kutatást képezek el a jövőben is, mesterhallgatóként.

HORVÁTH KLAUDIA

Szerelmi kényszervarázslat papiruszon és varázsgemmákon

Szerelmi mágia

A szerelmi mágia ősi hitnek tekinthető. Ha az ember tudja, hogy miként lehet mozgásba hozni titkos erőket, akkor képes szabályozni egy másik ember akaratát és irányítani az érzelmeit. Ezeket az erőket ráolvasással, a megfelelő szertartások teljesítésével lehet aktiválni, illetve tárgyakat is fel lehet ruházni a mágia hatalmával.¹ (Néhány drágakő esetében ez meg is történt.) A feliratok, képek, ikonográfiai motívumok megkülönböztetésével meg tudjuk határozni a varázslat fajtáját is. A varázslatok receptkönyvei fennmaradtak papiruszokon, innen ismerjük őket. A varázspapiruszok gyűjteményében a varázslatok jelentős része szerelmi mágia. Rövidebb és hosszabb varázslatok tartoznak ide. Mivel az egyik fél célja a másik fél magához vonzása, ezért *agógé-*, vagyis 'odavezető' varázslatnak is szokták őket nevezni.² A receptek célja, hogy a megkívánt férfi vagy nő szerelemre lobbanjon a varázslat alkalmazója iránt. A férfit *ὁ δεῖνα*, a nőt *ἡ δεῖνα* -ként szokták megnevezni. A magyar fordítások sajátossága, hogy a szövegekben a kromoszómákhoz hasonlóan XX-el jelölik a nőt, és XY-nal a férfit, mivel a magyarban nincs grammatikai nem. A receptek egyik jellemző vonása, hogy a célszemély anyját nevezik meg és

1 BONNER, Campbell: *Studies in Magical Amulets. Chiefly Graeco-Egyptian*, Michigan Press, Ann Arbor, 1950.

2 Az *agó* görög igéből, egyik jelentése: vezet

nem az apját, annak ellenére, hogy görög-római szokások szerint a leszármazást elsősorban az apa révén határozzák meg.³ A szerelmi kényszervarázslatokat az agresszív szerelmi varázslatok kategóriájába lehet sorolni, hiszen ezekben a kényszerítés szóban forgó eszközeit használják fel arra, hogy a célszemély vonzódjon a varázslat alkalmazója iránt.

Az Aphrodité Anadyomené-szkhéma jelentősége

A varázsgemmák esetében a CBd-ben hozzáférhető közel 40 darab Aphrodité-amulett közül a legtöbb darabon az Aphrodité Anadyomené-típus – a habokból felmerülő Aphrodité – szerepel: eddig 24 darab ismert.⁴ Ezek az ábrázolásokon az istennő kezeit a fejéhez emelve kicsavarja hajából a vizet. A legtöbbször az *αρρωριφρασις* felirat kíséri, amit Aphrodité titkos mágikus nevéként értelmeztek (a *praxis* erősítésére szolgálhatott). Az istennő gyakran visel Ízisz-koronát, ami a graeco-egyiptomi kultúrára utalhat.

Az alábbiakban néhány példa látható:

Forrás: <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/449> (letöltve: 2017.03.11.)

- 3 Oka: a római jogból is ismert, hogy az apa személye mindig bizonytalan. A *praxis* elvégzéséhez segítségül hívott démont nem akarták egy bizonytalan apa megemlékezésével zavarni, így a démon is tudta, teljesíthető a tőle kért feladat. Lásd: NÉMETH György: „Ártó mágia papiruszon és ólomlemezeken” in: NAGY Árpád Miklós: *Mágikus hagyományok az ókori Mediterráneumban II.*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2013, 753.
- 4 CBd: Iconographical elements: Aphrodite anadyomene.

Cbd-449: Mágikus gemma: Aphrodité Anadyomené (A) *αρρωριφρασις* (B)

Cbd-449:⁵ Ann Arbor, University of Michigan, Special Collections Library. Lapis lazuli, 14 x 12 x 3 mm.

Előlapján Aphrodité áll meztelenül, csavarja a haját. Az istennő körül értelmezhetetlen felirat áll: *νρτσβλπνζιμσ*. Hátlapján kétsoros felirat: *αρρωριφρασις* → *αρρωριφρασις* variánsa.

Forrás: <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/476> (letöltve: 2017.03.11.)

Cbd-476: Mágikus gemma: Aphrodité Anadyomené (A) felirat (B)

Cbd-476:⁶ London, The British Museum. Fekete-zöld jáspis, 17,5 x 12 x 4,5 mm.

Előlapján Aphrodité Anadyomené. Az istennő előnézetben látható, meztelenül, nemi szervei nincsenek kidolgozva, a melleket két ovális bevágás jelöli. Mindkét karját behajlítva felemeli, és így csavarja ki a hajából a vizet. Profilját nagyjából egy kis szem jelöli, az orra és az ajkak részletesebben vannak kidolgozva. Egész teste és arcvonásai is aránytalanok. Fején talán Ízisz-koronát visel, ami utalhat arra, hogy az istennő Hathor alakjában van ábrázolva. Feje bal oldalától induló szöveg: *αρρωριφρασις* → *αρρωριφρασις* variációja. Hátoldalán ötsoros felirat: *σωθησινισουιηονοβοχθ|υιοο ριθθεν|επνσερθεν|εβηιθηηη*. Jól megfigyelhető itt az a varázsigékre jellemző tulajdonság, hogy görög betűkkel írták őket, görögül azonban értelmetlen szavakat adtak. A gemma felirata a *σουθις* szó variánsát foglalja magába, ami a PGM IV 2928ff. varázspapiruszon

5 A darab elemzése a Cbd alapján készült. <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/449> (letöltve: 2017.03.16.)

6 A gemma elemzése a Cbd alapján készült. <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/476> (letöltve: 2017.03.16.)

szintén megtalálható. Kérdéses azonban, hogy ennek alapján a gemmát vissza lehet-e vezetni erre a receptre.⁷ Már csupán azért is, mert a varázspapirusz fennmaradt szövegét valószínűleg később írták le, mint amikor a gemmát vésték – ezzel szemben az is igaz, hogy a varázsreceptek készítése hagyománya jóval korábbra nyúlik vissza, mint amilyen korból ránk maradt.

A PGM LXI 1 – 38 fordítása, bemutatása

A szerelmi témájú varázsgemmák alapvető motívuma az Aphrodité Anadyomené-szkhéma, amelyet a fentiekben is láthattunk. A következőkben egy papiruszreceptet vizsgálok, amely szintén kapcsolható a szerelmi mágiához. A recept leírja, hogy a gemmára egy lótuszvirágon ülő Harpokratés alakot kell vésní az *Ἀβραάξ* varázsigével együtt, így ez a típusú Harpokratés-motívum is a szerelmi témájú varázsgemmák körébe sorolható. A vizsgált papiruszrecept sorainak fordításához felhasználtam az eredeti görög szöveget, illetve Hans Dieter Betz angol fordítását is kiindulópontul vettem.⁸

Dicséretre méltó szerelmi varázs: Fogj tiszta olajat, és mángoldot, hozz olajfa hajtást, hét levelet, majd az egészet morzsold össze, öntsd az olajba, és keverd addig, amíg olyanná nem válik, mint az olaj. Aztán fogd az edényt, menj vele vagy a ház elé, vagy a háztetőre, szemben a holddal, és mondd el a varázslatot hétszer:

„Te vagy az olaj, te nem vagy olaj, hanem a Jó Daimón verejtéke, Ízisz nyálkája, Hélios kijelentése, Ozirisz ereje, az istenek kegyeltje. Elbocsátalak téged, NN-hez, akit NN szült. Szolgálj engem NN-nel szemben, mielőtt a kényszerítés istenét ellened fordítom, ha elküldesz, ezért a vaskaput magam fogom betörni. Már nem küldelek téged hozzá, és nem kényszerítelek többet, hanem NN-hez, akit NN szült, azért, hogy ha elküld téged, a fejét szorítsa/nyomja össze. Vakítsa meg magát, nehogy megtudja, hol van. Éledjen benne tűz, amíg el nem jön hozzám, azért, hogy szeressen engem mindörökre, és ne tudjon se inni, se enni, amíg el nem jön hozzám, azért, hogy engem szeressen, mindörökre. Megesküszöm neked, hatalmas isten, aki az égbolt mennyezetén van,

7 MICHEL, Simone: *Die Magischen Gemmen im Britischen Museum*, British Museum Press, London, 2001, 51.

8 BETZ, Hans Dieter: *The Greek magical papyri in translation. Including the demotic spells I*, University of Chicago Press, Chicago, 1996, 290.

Ἀρβαῖθ' Μουθ' Νουθ | Φθωθω' Φρηθ Θωουθ' Βρεισον Θωθ. Hallgass meg, nagyobb isten, hogy a mai napon (és ezen az éjjelen) az ő szíve szerelemre lobbanjon, és szeressen engem. Mert nálam van a nagy isten ereje, akit senki nem szólíthat nevén, rajtam kívül, az ő erején keresztül *επιρω μοι' αεεθι' εωηη' φηουαβ' Φθα άχε' άνου | Ἥσι ενεσ[...] ε θουλ | φιμοιου.* Hallgass meg a kényszer által, mert megszólítalak téged, NN miatt, akit NN szült, azért, hogy engem szeressen, és véghezvigye, amit akarok, hogy apjáról és anyjáról megfélekedzen. Fiútestvéréről, férjéről, barátairól és mindenkiről, kivéve engem ne felejtse el.”

Amikor a varázslatot végzed, fogj egy saját, vasból készült gyűrűt, véd rá Harpokratést, ahogy egy lótuszvirágon ül, és az ő neve legyen: *Ἀβρασάξ*. Hogyha meg akarod állítani, fogj egy szkarabeuszt, helyezd a fejed közepére, és mondd hozzá: „Fogyaszd a szerelmi varázslatom, Hélios hasonmása; megparancsolom neked, hogy így cselekedj.” Emeld fel, és engedd el, hogy éljen. Aztán fogd meg a gyűrűt, és add oda neki, hogy azonnal viselje.

A PGM LXI 1–38 praxis⁹ vizsgálata néhány varázsgemma elemzésének kiindulópontjául szolgálhat.¹⁰ A papiruszon olvasható recept szerint ugyanis a gemmára lótuszon ülő Harpokratés alakot kell vésní az *Ἀβρασάξ* varázsigével együtt. A Cbd-adatbázisban találunk több a leírásnak megfelelő Harpokratés-motívumot ábrázoló gemmát, viszont mindegyiket nem lehet a vizsgált praxishoz kapcsolni. A recept túl tömör ahhoz, hogy meg lehessen állapítani, pontosan mely darabok sorolhatók ehhez a varázslathoz. Viszont előfordulnak olyanok is, amelyeknél kiegészítő elemek alapján feltételezni lehet, hogy ezek szerelmi amulettek¹¹. Az olyan praxisok, amelyekhez például az említett típusú gemmák kapcsolhatók, szerelmi kényszervarázslatnak látszanak. Így a gemmák elfogadott interpretációja az, hogy ezek a darabok szolgálhattak az erotikus varázslatok kiegészítőiként.

Néhány példa az alábbiakban látható:

9 PREISENDANZ, Karl: *Papyri Graecae Magicae. Die griechischen Zauberpapyri II*, Walter de Gruyter, Berlin, 1931, 189–190.

10 MIRECKI, Paul – MEYER, Marvin W.: *Magic and Ritual in the Ancient World*, Brill, Leiden – Boston – Köln, 2002, 361.

11 NAGY Árpád Miklós: *Az Olympos mellett. Mágikus hagyományok az ókori Mediterraneumban II*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2013, 753–763.

Forrás: <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/533> (letöltve: 2017.03.11.)

Cbd-533: Mágikus függő: Aphrodité egy templomban (A) a ló-tuszvirágon ülő Harpokratés egy papirusz csónakban (B) (16. kép)

Cbd-533:¹² London, The British Museum. Polírozott haematit, 39 x 26,5 x 6 mm. Álló téglalap alakú, az éleit legömbölyítették.

Előlapján a naiskos közepén Aphrodité áll meztelenül, kezével a vizet csavarja ki a hajából. A fején Ízisz-korona van, feje felett pedig két szárnyas Erós fog össze egy koszorút. Jobb oldalán szintén egy szárnyas Erós, aki tükröt tart az istennőnek. Körülötte a rá jellemző varázsige: *αρωριφ|ρασις*. A darab hátoldalán, a ló-tuszvirágon ülő Harpokratés látható, a ló-tusz csónakból emelkedik ki. A gyermek meztelen, fején korona, körülötte hét nyolcágú csillag és hat különböző állatfaj: íbiszfélék, kecskék, uraeus-kígyók, krokodilok, három sólyom és szkarabeuszok. A felső képmezőben görög betűkkel írt felirat: *ιαωα|βρασαζ* → *Ίάω, Αβρασαζ*. Simone Michel összességében magas színvonalú munkának határozta meg a darabot: a több állatfaj felsorakoztatása tiszta, részletes kidolgozottságra vall, jó helykihasználás, pontos arányok, a mozdulatok ügyes ábrázolása jellemzi – mindez a vésnök ügyességét jelzi.

A gemma elvben készülhetett a PGM LXI 1–38 varázspapirusz leírása szerint. Ezen az amuletten talán az italáldozat rítusát is

12 A darab elemzése a Cbd alapján készült. <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/533> (letöltve: 2017.03.16.)

be lehet mutatni: látszik ugyanis, hogy a darab oldalait lereszelték, amit a haematit puha, omlós anyaga tesz lehetővé. Számos varázslat hatékonyságát ugyanis azzal is biztosították, hogy félbevágták, majd összetörték vagy megreszelték a drágakövet, és a leválasztott kőzetet folyadékba keverték, és megitták a biztosabb hatás érdekében.¹³ A függő kompozíciója olyan, mintha az istennő szentélyben vagy templomban állna, erre az oszlopokból és boltívől lehet következtetni.

Forrás: <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/95> (letöltve: 2017.03.11.)

Cbd-95: Mágikus gemma: Harpokratés lótoszvirágon (A) *Ἀβραάξ* (B)

Cbd-95:¹⁴ Cambridge, Fitzwilliam Museum. Zöld-fekete jáspis, 14,5 x 11 x 2 mm.

Előlapján Harpokratés meztelenül ül egy lótoszvirágon, térdéit felhúzza, jobb karját a szájához emeli. Bal könyökét behajlítja, kezében egy ostort tart. Hátlapján kétsoros felirat áll: *αβρα|σαξ* → *Ἀβραάξ*. A darab készülhetett a PGM LXI 1–38 papiruszrecept leírása szerint.

13 ZWIERLEIN-DIEHL E.: *Magische Amulette und andere Gemmen des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln*, Westd. Verl., Opladen, 1992. 50.

14 A gemma leírása a Cbd nyomán készült. <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/95>, (letöltve: 2017.03.16.)

Forrás: <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/505> (letöltve: 2017.03.11.)

Cbd-505: Mágikus gemma: Lótuszvirágon ülő Harpokratés, Ouroboros (A) felirat (B)

Cbd-505:¹⁵ London, The British Museum. Lapis lazuli, 13 x 10 x 3 mm.

Előlapján Ouroboros zárja körül a lótuszon ülő Harpokratés alakot, aki térdeit felhúzza. A jobb kezét szájához emeli, a balban ostort tart. A virág szára alapvonalból emelkedik ki, és a szárhoz két rügy tartozik. Hátlapján ötsoros felirat olvasható: *σοχωι|φριζαη ωια|ηουλχρχαρ|σλαβλαναθ|αναλβα* → ismeretlen varázsigék, vocales, *χαρ*, valamint az *Αβλαναθαναλβα* – palindrom. A darab készülhetett a PGM LXI 1–38 recept alapján.

A vizsgált szövegek és tárgyak alapján találkozhatunk az ún. kényszervarázslatok *praxis*ainak nyomaival. Vizsgálatához kiindulópontom a párizsi varázspapirusz volt. A PGM LXI 1–38 papiruszban leírt szerelmi kényszervarázslatokhoz, mint láttuk, sok varázsgemma is kapcsolható. A *praxis* során alkalmazott varázslatot jeleníti meg a gemmán, vagyis azt, hogy a felhasználó az uralma alá akarja vonni a célszemélyt, és ez sikerül is neki. Gyakori képeleme ennek a *praxis*nak az Aphrodité Anadyomené-szkhéma.

Elmondható, hogy az ókorban használt szerelmi varázslatok különböző fajtái az adott kultúrának szerves részét képezték. A fennmaradt papirusz-és varázsgemma darabok is arra utalnak, hogy a római császárkorban igényt tartottak az effajta mágikus receptek megalkotására.

¹⁵ A darab elemzése a Cbd nyomán készült. <http://www2.szepmuveszeti.hu/talismans/cbd/505>, (letöltve: 2017.03.16.)